

ПРЕГЛЕДНИ РАД

УДК: 355.48(410)“1455-1485“-055.2

Јелена С. Новаков*

Алфа БК универзитет у Београду

Факултет за стране језике

УЛОГА ЖЕНА У РАТОВИМА РУЖА: ИСТОРИЈСКИ ПРИКАЗ ЕНГЛЕСКЕ ПОЛИТИКЕ ДРУГЕ ПОЛОВИНЕ ПЕТНАЕСТОГ ВЕКА

Апстракт: Ратови ружа су кроз историју били предмет интересовања бројних водећих писаца и историчара. Тема је углавном била обрађивана из мушке перспективе, осврћући се искључиво на дела мушараца и потпуно занемарујући женски допринос енглеској политици петнаестог века. Жене овог периода се помињу као секундарни ликови у својству мајки, супруга и сестара истакнутих мушких фигура. Ослањајући се на гледишта Филипе Грегори, циљ овог рада је приказивање жена као активних учесница у Ратовима ружа. Посебна пажња је посвећена животима Елизабете Вудвил, Маргарете Анжујске, Ане Невил и Маргарете Бофорт и њиховој улози у ратним дешавањима, као и односу ових жена са другим виђенијим личностима. Анализа се проширује на њихова деловања као војних заповедница и међусобна ривалства као припадница завађених кућа Ланкастера и Јорка. У раду се такође обрађују опште одлике Ратова ружа и њихов значај за енглеску историју. Приложена је историјска позадина сукоба, почевши од сагледања економских, територијалних и друштвених последица Стогодишњег рата као узрока Ратова ружа, војних аспеката и

* e.novakov12@gmail.com

стратешких савеза у току конфликта, до краја рата и успона куће Тјудор. Размотрена је могућност припадница краљевске куће да пренесу право наслеђивања престола на своје потомке као један од посредних узрока почетка и краја Ратова ружа.

Кључне речи: Ратови ружа, улога жена, Јорк, Ланкастер, Енглеска, Тјудор, Стогодишњи рат

Жене из периода Ратова ружа умногоме су запостављени и недовољно истражени ликови. У историјским књигама се појављују искључиво као супруге и кћери краљева или заповедника, док су њихова дела остала непризната и неспоменута. Неретко су се истицале као војне заповеднице, што се најбоље огледа у примеру Маргарете Анжујске, али и њене снахе, Ане Невил, коју је Шекспир неправедно окарактерисао као наивну жртву грбавца Ричарда III. Вероватно најутицајнија жена овога доба била је Елизабета Вудвил, која је удајом за краља постала прва пучанка на престолу и тиме омогућила наставак сукоба унутар куће Јорка. Након тридесет година борбе за своју династију, Маргарета Бофорт је на престо довела свог сина и у историји остала упамћена као матријарх куће Тјудор. Иако једина никада није била крунисана, она је из рата изашла као несумњива победница.

Водећи се гледиштима енглеске историчарке и ауторке Филипе Грегори, једне од зачетница феминистичког приступа периоду Ратова ружа и династије Тјудор, фокус овог рада је на истраживању живота и улога жена у овим ратовима, као и њиховог значаја за Енглеску. Грегори је своје истраживање засновала на „позадинској причи“, односно причи о женама које се „међу собом боре“ за енглески престо. Посебно је истакла ривалство Маргерете Бофорт и Елизабете Вудвил, као и утицај Елизабетине мајке Жакете Риверс, чији живот детаљно описује у својој књизи *The Women of Cousins' War: The Duchess, The Queen and the King's Mother* (with David Baldwin and Michael Jones, 2011).

Ратови ружа подразумевају низ сукоба између кућа Јорк и Ланкастер у раздобљу 1455-1485. Иако се ове године најчешће узимају као почетна и завршна година ратова, јављају се и другачија гледишта те се „у историографији могу наћи различита датирања: 1455-1485, 1455-1487, 1452-1497“ (Рос, 2005: 10). Назив потиче од династичких симбола: црвене руже Ланкастера и беле руже Јорка. Ово име је усвојено тек у 19. веку, након објављивања књиге *Anne of Geierstein* Валтера Скота, иако га је „први пут, бар у штампи, употребио Дејвид Хјум у својој *Историји Енглеске*, објављеној 1762. године“ (Рос, 2005: 10). Раније су сукоби били познати као Ратови рођака, будући да су зараћене куће биле бочне

гране династије Планагенет и самим тим у сродству.

Јорк и Ланкастер воде порекло од краља Едварда III Плантагенета и његових синова. Едвардов најстарији син Црни принц умро је млад и круну је наследио његов син Ричард II. Трећи син Едварда III, Џон од Гонта, женидбом је постао војвода од Ланкастера и родоначелник краљевске куће истог имена. Његов син Хенри Болинбрук је 1399. године свргнуо свог рођака Ричарда II и постао први краљ ланкастерске лозе. Кућа Јорк „преко мушке линије потиче од најмлађег сина Едварда III, али по женској води порекло од другог сина“, те су њени припадници према праву апсолутне примогенитуре касније положили право на престо (Рос, 2005: 19/20).

Од владавине Едварда III до 1453. године Енглеска је водила рат против Француске. У Стогодишњем рату највише се истакао ланкастерски краљ Хенри V, чувен по својој победи у бици код Аженкура. Хенри V, свакако више ратник него политичар и државник, умро је 1422. године, препуштајући свог деветомесечног сина корумпираним и амбициозним дворанима. Један од њих, племић по имену Вилијам де ла Пол, у покушају склапања мира с Француском 1445. године, уговара брак младог краља Хенрија VI и Маргарете Анжујске, рођаке француског краља.

Маргаретин отац Рене био је титуларни краљ Напуља, Сицилије и Јерусалима, али *de facto* није полагао права на територије, осим оних у власништву његове супруге Изабеле, војвоткиње од Лорене. На Маргарету је, осим њене мајке, у великој мери утицала Ренеова мајка Јоланда, номинална владарка четири краљевства. Абот наводи да се Јоланда надала браку између своје унуке и Фредерика III, светог римског цара (наведено према: Abbott, Margaret of Anjou). То се, међутим, није догодило и 1445. године Маргарета се запутила у Енглеску. Де ла Пол, који је уговорио брак, крио је од јавности не само да Маргарета не доноси традиционални мираз, већ и да Енглеска треба да препусти Француској покрајине Мен и Анжуј. У покушају да сакрије последице лошег преговора и сачува углед међу енглеским племством, де ла Пол постаје најближи саветник нове краљице. Осим њега, у краљичиној милости нашли су се и „осиромашени племић Едмунд Бофорт“, војвода од Самерсета и Жакета Вудвил, удовица краљевог стрица (Gregory, Baldwin, Jones, 2011: 76).

Након смрти првог мужа Бедфорда, Жакета се поново удала за ситног племића Ричарда Вудвила и упркос необичности њеног избора, наставила је да се креће у дворским круговима. Постала је „једна од омиљених повереница“ краљице Маргарете и њена кћер Елизабета била је краљичина пратиља на венчању (Gregory, Baldwin, Jones, 2011: 76). Сматра се да је млада краљица волела

ласкање, те да је себи блиским племићима додељивала повластице које су често по праву припадале људима ближим престолу. Ричард, војвода од Јорка, био је први у линији наслеђивања и лидер опозиције Маргаретиној профранцуској влади. Од њега је краљица посебно страховала, како због подршке коју је уживао у народу, тако и због чињенице да још увек није подарила Енглеској наследника престола. Могуће је да је краљ Хенри имао другачију представу о својој дужности у браку и да се придржавао целибата. Наиме, краљ је био повучен у себе, „учењак, склон молитви“ до те мере да су га поједини називали свецем (Gregory, Baldwin, Jones, 2011: 76). Рос наводи да су га савременици, укључујући опата Витемстеда из Сент Олбаса (Whetehamstede of St. Albans), описивали као „простодушном и поштеном човека, који није могао да се одупре онима који су га наводили на непромишљене одлуке и расипништво“ (Рос, 2005: 17). Међу модерним историчарима распрострањено је веровање да је „краљ наследио склоност ка лудилу од свог деде, Шарла VI Француског“ (Оман, 2008: 49).

У жељи да се реши супарника, Маргарета је одузела Јорку истакнуту титулу заповедника војних операција у Француској и доделила је ланкастеровцу Самерсету. Упркос кратковечној победи над војводом од Јорка, краљица и њена фракција суочили су се са атентатом на свог предводника Вилијама де ла Пола и „народним устанком под вођством Џека Кејда“, подигнутим у покушају да се смене краљеви саветници (Рос, 2005: 19). 1452. године војвода од Јорка скупља војску у намери да силом свргне Самерсета кога је сматрао кривим за велике територијалне губитке у Француској, и освети насилно гушење Кејдовога устанка од стране Маргаретиних трупа, али је због мањка подршке међу племством код Дартфорда у Кенту био приморан да се повуче и затражи краљевски опрост. Наредне године је завршен Стогодишњи рат „енглеским поразом и губитком свих територија у Француској осим Калеа“ (Оман, 2008: 48). Чувши вести, краљ Хенри је доживео први од многих менталних сломова и наредних осамнаест месеци повео у сну. Услед болести је пропустио рођење наследника престола. Краљица Маргарета је родила своје једино дете, принца Едварда од Вестминистера, октобра те године. На двору се говорило о „нелегитимности“ детета и афери краљице и „њеног миљеника Самерсета“ (Gregory, Edward of Lancaster, Margaret of Anjou). Вест о краљевој болести није дуго остала тајна. Јорк се из свог замка Ладлоу вратио у Лондон где 1454. године бива проглашен протектором и затвара Самерсета у Тауер. Недуго по Јорковом доласку у Лондон, краљ се изненада опоравља и према Маргаретиним инструкцијама враћа одузете титуле војводи од Самерсета, чиме се Јорк још једном нашао у незавидном положају.

До 1455. године на северу Енглеске су „ескалирале“ тензије између породица Невил и Перси (Рос, 2005: 22). Будући да је краљица подржавала

територијалне претензије Персијевих, глава породице Невил, ерл од Ворики, одлучује да се окрене Јорку. На склапање овог савеза утицала је Сесили Невил уз помоћ породичних веза које је имала са обе куће и тиме индиректно довела до почетка војног сукоба Јорка и Ланкастера. Уједињене војске Јорка и Ворики сукобиле су се с краљевим трупама 22. маја 1455. године код Сент Олбанса, северно од Лондона (Рос, 2005: 24). Иако је битка била мањих размера, њоме се означава почетак Ратова ружа. Такође је битно истаћи да Јорк у том тренутку није полагао право на престо, већ му је намера била да окружи краља бољим саветницима и умањи утицај краљице, у чему је и успео, како је Самерсет „убијен у току битке“ (Gregory, Richard Duke of York). Самерсетова смрт и краљево нестабилно душевно стање отворили су прилику за још једно Јорково намесништво, што је ограничило политички утицај краљице Маргарете и представљало неизвесну будућност за све припаднике куће Ланкастер.

Лета господњег 1455. започет је дуг и крвав рат између супарничких кућа Ланкастера и Јорка. То је, такође, година која је обележила склапање брака важног не само за црвену ружу, већ, како ће се испоставити, за целу Енглеску. Како наводи Џоунс, до склапања брака између Маргарете Бофорт и Едмунда Тјудора дошло је првог новембра 1455. године, иако је њихова веридба објављена неколико година раније (Gregory, Baldwin, Jones, 2011: 264). Едмунд и Џаспер Тјудор били су синови краљице удове Катарине и Овена Тјудора, полубраћа Хенрија VI. Након првог мандата војводе од Јорка као намесника, 1453. године, краљ, тада још увек без наследника, позива своју полубраћу на двор где их званично проглашава законитим и додељује им адекватне титуле ерла од Ричмонда старијем Едмунду, односно ерла од Пембрука другом Тјудору (према: Gregory, Edmund Tudor, Jasper Tudor). Исте године Ричмонду припада старатељство над десетогодишњом Маргаретом, наследницом куће Бофорт као обећање будућег брака. У време када је јоршка претња кући Ланкастера била највећа, краљ је одлучио да обезбеди своју лозу стварањем алтернативне линије наслеђивања. Наиме, Маргарета је имала дискутабилно право на престо као потомак и законита наследница куће Бофорт. Рос наводи да су „Бофорти били ванбрачна деца Џона од Гонта и његове љубавнице (касније супруге) Катарине Свинфорд. Права су им призната Актом парламента за време Ричарда II, али је ланкастерски краљ Хенри IV (Хенри Болинбрук) додао допунску клаузулу обновљеном Акту легитимизације, искључујући их из линије наслеђивања“ (Рос, 2005: 67). Склапање оваквог брака указује на жељу краља Хенрија да спречи ступање јоршке линије на престо и осигура власт Ланкастера кроз потомке свог полубрата и Маргарете Бофорт. Годину дана након венчања, Маргарета остала је у другом стању.

Иако након Сент Олбанса није било нових битака, Енглеска је била подељена и долазило је до мањих сукоба између два табора. У једном таквом сукобу, Едмунда Тјудора је ухватио Вилијам Херберт, одани јоркиста, и затворио у дворца Кармарден у Велсу, где је неколико месеци касније умро од куге (Gregory, Edmund Tudor). Недуго након што је родила сина, Хенрија Тјудора, Маргарета је приморана да се по други пут уда, овога пута за сина ланкастеровца Бакингема, Хенрија Стафорда. Циљ њене брзе поновне удаје био је рађање још потенцијалних наследника престола, али због несавесне експлоатације тринаестогодишње девојчице, никада више није затруднела.

Крхки мир између Ланкастера и Јорка није био дугог века. Након што је краљица издала наређење Французу Пјеру де Брезеу да нападне луку Сенвич и опустоши јужну обалу, краљ Хенри је по сваку цену тежио да очува мир те је наредио заједничку процесију до Вестминистерске опатије (према: Abbott, Margaret of Anjou). Док су народу показивали јединство, краљица и Јорк једно поред другог у пратњи својих присталица Персијевих и Невиллових, две фракције биле су удаљеније но икад. Овај догађај назван је Даном љубави (према: Rickard J., Loveday of 24 March 1458). Решена да преузме власт, краљица је „одлучила да своје противнике уклони силом“ те је покушала да изврши антентат на ерла од Ворица (Рос, 2005: 26). Напад на виђенијег јоркисту значио је крај примирја и обе стране су биле спремне за рат. Јоршка страна односи победу у бици код Блор Хита, али њихова војска бива уништена код Ладфорд Брица, након чега „Јорк бежи у Ирску, док су Ворик и ерл од Марча, Јорков син, отпловили у Кале“ (Рос, 2005: 27). Наредне године се Јорк са обновљеном, али малобројном војском враћа у Енглеску и успева да надјача кућу Ланкастер у бици код Нортхемптона и зароби краља (Gregory, Baldwin, Jones, 2011: 269). Победоносно улази у Лондон, где му народ приређује дочек достојан краља. Недуго потом, затражио је круну од Парламента и договорено је да ће постати краљ након смрти Хенрија VI, чиме је „лишио наследства принца Едварда“, као и Хенрија Тјудора, сина Маргарете Бофорт (Рос, 2005: 37). У свом настојању да преузме круну, Јорк је заборавио на „ланкастерске симпатизере који су окупљали војску у име краљице Маргарете и њеног сина“ (Gregory, Richard Duke of York). Када је Јорк схватио да мора доћи до још једне битке, било је сувише касно. Настрадао је у бици код Вејкфилда, заједно са својим другим сином Рутландом и ерлом од Солзберија. Краљица је наредила да се њихове главе „набију на колац изнад капије града Јорка“, као упозорење сваком преосталом побуњенику (Рос, 2005: 38). Управо је због округлости према погинулима у бици код Вејкфилда Шекспир назвао Маргарету „француском вучицом“.

Након смрти војводе од Јорка сматрало се да је рат завршен и

ланкастерска лоза осигурана. Јорково право на престо прешло је на његовог најстаријег сина, осамнаестогодишњег Едварда. Под вођством свог рођака ерла од Ворики, „Едвард побеђује ланкастерску страну у бици код Мортимерс Кроса“ (Gregory, Baldwin, Jones, 2011: 269). На дан битке се на небу појавила визија три сунца, за коју је народ сматрао да означава почетак владавине три Јоркова сина (three suns/sons of York), Едварда, Џорџа и Ричарда. Модерна наука ову појаву назива пархелиј, и објашњава је рефлексijом светлосних зрака на кристалима леда (наведено према: Zimmermann, Sundogs). Иако је краљица освојила наредну битку код Сент Олбанса, њена војска је потучена од стране јоршких снага код Таутона. Оман наводи да је битка код Таутона била „највећа и најжешћа“ битка у Ратовима ружа у којој је учествовало око шездесет хиљада људи (Оман, 2008: 50). У изворима из петнаестог века (William Gregory, Chronicle of London) се може наћи податак да је на бојном пољу било присутно приближно сто хиљада војника, што модерни историчари одбацују. Након Таутона Едвард бива крунисан у Вестминистерској опатији, а Ворик стиче епитет „Краљотворац“, који најбоље описује његову улогу у ратовима.

Наредних година, уз Краљотворчеву помоћ, Едвард враћа земљи мир и стабилност, развија трговину и успева да доведе некадашње ланкастеровце под окриље беле руже. 1464. године, међутим, на северу Енглеске избијају побуне у име куће Ланкастер. Приликом регрутације за нове битке, Едвард упознаје Елизабету Вудвил, која је, како наводи Оман у то време била „удовица ланкастерског племића“ са два сина (Оман, 2008: 50). Према легенди, Елизабета је чекала краља испод храстовог дрвета у близини куће својих родитеља у Графтону, желећи да добије земље које је дала у мираз назад, а које је свекрва незаконито „одбила да исплати“ након погибије Џона Греја (Gregory, Elizabeth Woodville). Краљ прихвата Елизабетин захтев и одлази у посету њеним родитељима, новопеченом јоркисти Ричарду Вудвилу и Жакети Риверс. Филипа Грегори наводи да је Жакета сама могла постати енглеска краљица кроз свој први брак са војводом од Бедфорда, али да је након победе Јорка одлучила да постави своју кћерку на трон Енглеске (према Gregory, Baldwin, Jones, 2011: 76).

„Тајни брак“ између четири године старије ланкастерске удовице и јоршког краља није био добро прихваћен од стране племства, а највише је увредио Ворики, који је у договору са француским краљем за Едварда изабрао принцезу Бону од Савоја (Оман, 2008: 50). Спомињала се и нелегитимност овог брака због Едвардових наводних зарука са племкињом по имену Еленор Батлер. Овакве гласине нису бринуле младог краља који је, попут краљице Маргарете неколико година раније, „све високе положаје доделио сродницима своје жене“ (Оман, 2008: 50). Елизабета је уредила неколико бракова како би побољшала

положај своје породице и удала своју осмогодишњу сестру за две године старијег војводу од Бакингема. Брак који је највише осуђиван склопљен је између краљичиног брата Џона Вудвила, младића од деветнаест и Катарине Невил, „богате удовице старе више од шездесет“ (Рос, 2005: 50).

Бојећи се да у потпуности не изгуби моћ у корист Вудвиллових, Ворик тражи дозволу да „уда своје кћери Изабелу и Ану Невил за краљеву браћу Џорџа, војводу од Кларенса и Ричарда, војводу од Глостера“ (Рос, 2005: 50). Филипа Грегори сматра да је Едвард одбио Ворикову понуду под утицајем краљице Елизабете, која се бојала да би потомци тих бракова представљали претњу због краљевске крви са обе стране. Ворик одбија послушност краљу и удаје Изабелу за Кларенса, са којим „прави заверу“ против Едвардове власти и у некада уједињеној кући Јорка настају поделе (Gregory, Baldwin, Jones, 2011: 285). У бици код Ецкот Мура побуњеничке снаге Ворица и Кларенса побеђују јоршке лојалисте и краљ Едвард бива одведен у заробљеништво. Након битке, Ворик је „погубио Елизабетинг оца и брата Џона“ који, иронијом судбине, никада није наследио жељено богатство своје супруге (Gregory, Elizabeth Woodville). У жељи да замени Едварда Кларенсом и крунише своју кћер, Краљотворац сазива Парламент. Како није наишао на очекивану подршку, био је приморан да пусти краља из заробљеништва. Чарлс Оман наводи да је Едвард „одмах скупио војску којом би напао Ворица и Кларенса“ (2008: 50), док Рос (2005) и Грегори (Gregory et al., 2011) сматрају да је краљ желео да обнови мир у својој земљи и врати слогу у кућу Јорка, али да краљица Елизабета није била спремна да опрости убиства чланова своје породице. Ворик и Кларенс подигли су још једну побуну 1470. године, али је њихова војска потучена у бици код Епингема, што их је приморало да потаже уточиште у Француској. Француски краљ, коме су преврати на енглеском двору осигуравали да неће бити напада на његову земљу, организује помирење између Ворица и некадашње краљице Маргарете и њеног избегличког двора на континенту. Договорено је да ће Ворик ослободити краља Хенрија из Тауера и да ће се његова млађа кћерка Ана удати за Маргаретиног сина, принца Едварда, и постати следећа краљица Енглеске (наведено према: Gregory, Margaret of Anjou).

Ворик успева у својој намери и враћа на престо оболелог краља Хенрија. Овог пута, Едвард напушта земљу, а краљица Елизабета са кћеркама тражи уточиште у Вестиминистерској опатији. У подруму опатије краљица рађа првог принца и наследника јоршког престола коме даје име по његовом оцу.

Како је Француска дуго претендовала на бургундску територију, војвода Карло од Бургундије одлучује да се успротиви Француској и „помогне Едварду да поврати престо“ (Оман, 2008: 50). Едвард се са војском враћа у Енглеску, где се

„удружује“ са братом Кларенсом, који је још једном променио страну и издао Ворику (Рос, 2005: 65). У бици код Барнета, поново уједињена три сина Јорка односе победну над ланкастерском војском. Ворику Краљотворац, након двадесет година службе кући Јорка, умире борећи се за Ланкастера. Краљица Маргарета се са Аном Невил повлачи према Велсу у намери да се уједини са војском Џаспера Тјудора. Уследила је „ураганска кампања“ Едвардове војске док су немилосрдно прогонили краљичине трупе и коначно их пресрели код Тјуксберија (Рос, 2005: 66). У бици је погинуо принц Едвард, а краљ Хенри је убијен у својим одајама у лондонском Тауеру. Шекспир и Томас Мор су смрт краља приписали Ричарду од Глостера, али је вероватније да су у убиству учествовала сва три сина Јорка. Маргарета, ратничка краљица, умрла је у изгнанству 1482. године, а вест о њеној смрти прошла је без жаљења на европским дворовима. Рат је наиглед био завршен „потпуном победом Јорка“ (Оман, 2008: 51).

После Тјуксберија, земља се вратила у пређашње стање. Ворику некадашње место, на Елизаветин наговор, заузео је њен брат, Ентони Вудвил, коме је принц Едвард поверен на чување. У власти је велики удео имао и Ричард од Глостера, упркос спору са братом Кларенсом око Ворикуовог имања на северу и старатељства над Аном Невил. Грегори наводи да је Кларенсов циљ био „преузимање целокупног Ворикуовог иметка“ кроз спречавање поновне удаје Ане Невил, која би у том случају своју половину предала свом супругу (Gregory, George Duke of Clarence). Финансијски спор међу браћом решен је у Глостерову корист након што се, упркос Кларенсовом неодобравању, оженио Аном Невил. Овиме је Кларенсов утицај знатно смањен, а рођењем још једног краљевског сина Елизабете и Едварда додатно су умањене његове шансе да једнога дана постане краљ. Његово незадовољство је расло те је 1478. године „оптужио краљицу Елизабету за вештичарење“ и краља Едварда за убиство недужних поданика (Gregory, Duke of Clarence). Кларенсови потези приморали су краља да га погуби, наводно тако што је „утопљен у бурету вина малвазије“ (Рос, 2005: 69).

Пад куће Ланкастера после Барнета начинио је Маргарету Бофорт удовицом по други пут, а њен син Хенри се са Џаспером Тјудором запутио у Бретању. Желећи да осигура Хенријев повратак у земљу, Маргарета склапа трећи брак, са уваженим чланом јоршког дома, Томасом Стенлијем. Лорд Томас и његов брат Вилијам би се пре сваке битке поделили, и један Стенли би се прикључио Јорку, а други кући Ланкастера, те би профитирали ко год да изађе као победник. Томас је својој жени нашао место у служби краљице Елизабете, још једном се залажући за обе стране из жеље да задржи високу позицију на двору, као очух новог краља, уколико Хенри Тјудор положи право на престо. Маргарета Бофорт се врло добро снашла у супарничкој кући, учврстила свој положај и чак „постала

кума једној од краљичиних кћери“, принцези Сесили (Gregory, Margeret Beaufort). У договору са Стенлијем, верно је служила Јорку, чекајући тренутак да заузме престо за свог сина.

Рос наводи да је до 1483. године Едвард IV владао Енглеском у „потпуној династичкој сигурности“, све док се напрасно није разболео и умро у четрдесетој години живота као „моћан, богат и поштован краљ“ (Рос, 2005: 68). Пре смрти, именовано је Глостера „заштитником краљевства“ и регентом свог сина, принца Едварда (Рос, 2005:69). Краљева смрт и протекторат војводе Ричарда затекли су краљицу неспремну, те је, не обавестивши Глостера, наредила свом брату Вудвилу и сину из првог брака, Ричарду Греју, да доведу принца Едварда из замка Ладлоу у Лондон на крунисање. Глостер је пресрео принчеву пратњу, ставио Едварда под своју заштиту и ухапсио Вудвила и Греја. Чувши вести о наводној отимици наследника престола, Елизабета са другим сином и кчерима поново тражи уточиште у Вестминистерској опатији и са собом односи благо из краљевске ризнице (Gregory, Elizabeth Woodville). Оно што се даље догађало је предмет дискусије и постоје различита гледишта на поступке краљице и војводе. Рос (2005), Филипа Грегори и Филипа Ленгли (Philippa Landgley, Richard III Society) сматрају да је Глостер краљичин одлазак у Вестминистер видео као објаву рата и неприхватање његовог протектората, те да је зато прогласио брак краља Едварда и Елизабете неважећим, а њихову децу „копиладима“, служећи се старом гласином да је Едвард био верен пре брака са краљицом (Рос, 2005: 80). Шекспир, као и поједини историчари попут Омана, мислили су да су Ричардови поступци пажљиво планирани и проузроковани похлепом и амбицијом. Наиме, Ричард од Глостера је „преузео престо“ и Ана Невил је крунисана уз свог супруга, а његов син проглашен је наследником престола (Рос, 2005: 69). Елизабетини синови су одведени у Тауер и „нису виђени у јавности након августа 1483. године“, после чега им се губи сваки траг и њихове судбине нису познате до данас (Gregory, Richard III).

Многи савременици су сумњали да је дечаке убио нови краљ Ричард III, видећи у својим братанцима претњу по своју круну. Модерни историчари, међу којима је и Ленгли, тврде да су други имали подједнако, ако не и више мотива да погубе принчеве и на тај начин дискредитују Ричарда. Могуће је да је Маргарета Бофорт у томе видела прилику да се удружи са Елизабетом Вудвил, свргне Ричарда и постави свог сина на престо. Војвода од Бакингема је такође имао приступ Тауеру у време када су принчеви нестали, а како је сам био потомак Плантагенета, постоји вероватноћа да је желео да се крунише. Ана Невил је у детињству гледала свог оца Ворика како поступа према својим непријатељима, те је можда одлучила да, попут њега, уклони претњу и осигура своју владавину.

Питање да ли је Ричард убио принчеве остаје без одговора, али је познато да је погубио Вудвила и Греја, као и високо поштованог јоркисту Вилијама Хејстингса, а његове методе нису прошле без реакције. Неколико месеци након крунисања, војвода од Бакингема је покренуо побуну против Ричарда, након што га је Маргарета Бофорт „намамила“ да склопи савез са Елизабетом Вудвил (Gregory, Margeret Beaufort). Краљица-удова Елизабета и леди Стенли сматрале су да ће Бакингом довољно ослабити Ричардове снаге да, када се Хенри Тјудор врати у Енглеску, може да свргне кућу Јорк, прогласи се за краља и ожени Елизаветином кћери. Ипак, Бакингом се нашао „напуштен од својих трупа“, побуна је била угушена, а Маргаретина завера пропала (Рос, 2005: 71). Елизабета убрзо мења страну и шаље своје кћери на Ричардов двор, што је према Грегоријевој знак да је у том периоду схватила да њене синове није убио Ричард.

Иако је једна побуна угушена, изазови Ричардовој владавини нису престали. Његов једини син, болешљиви дечак од девет година, преминуо је на пролеће 1484. године. Смрт принца представљала је „ударац за династију“, као и „личну трагедију“ Ане и Ричарда (Barnfield, Lady Anne Neville). Краљица Ана се убрзо разболела, чиме су нестале наде за новим јоршким принцом. У међувремену, Хенри Тјудор је стекао подршку „јаког контигента јоршких дисидената“, те се у Бретањи прогласио краљем Енглеске, и Ричард је знао да се спрема инвазија и да мора привући велики број приватних војски у јоршки табор (Рос, 2005: 72). Двором су кружиле гласине о инцестуозној вези краља Ричарда са принцезом Елизабетом, кћерком краља Едварда и Елизабете Вудвил, и „његовој одлучности да се њом ожени“ (Barnfield, Lady Anne Neville). Ана Невил је преминула годину дана након свог сина, „на дан помрачења сунца“ (Barnfield, Lady Anne Neville). Народ је ову појаву схватио као знамење којим се најављује крај владавине Јорка, баш као што су три сунца изнад Мортимерс Кроса означила њен почетак.

Хенри Тјудор се искрцао у Велсу августа 1485. године у пратњи Цаспера Тјудора и две хиљаде француских и бретањских плаћеника. Одзив Велшана свом традиционалном вођи Тјудору није испунио очекивања и свега неколико племића се придружило његовој војсци. Лорд Стенли се, по обичају, није сврстао ни на чију страну пре битке, иако је под његовом командом био највећи број људи чије је присуство могло одредити исход. Грегори наводи да се, „под утицајем супруге“, Стенли у одлучујућем тренутку прикључио војсци Хенрија Тјудора и решио Босфортску битку у његову корист (Gregory, Henry Tudor). Ричард III био је последњи јоршки владар и последњи краљ Енглеске који је погинуо на бојном пољу.

Маргарета Бофорт је организовала венчање Хенрија VII и принцезе

Елизабете, чиме је окончала Ратове ружа и ујединила куће Ланкастера и Јорка. Преузела је потпис Маргарета Р. (Margaret Regina) и присвојила титулу краљеве мајке. Елизабети Вудвил враћена је титула краљице удове, али је према Маргаретином наређењу послата у опатију Бермондси, где је и умрла 1492. године. Маргарета Бофорт је надживела свог сина и уредила крунисање свог унука Хенрија VIII, осигуравши своју позицију као матријарха династије Тјудор.

Иако је у историји прича о овим женама недовољно заступљена, оне су одиграле упечатљиве улоге у Ратовима ружа и обликовале енглеску политичку сцену овог доба. Другачији поглед на положај жена није покушај поновног исписивања историје у складу са савременим политичким тенденцијама, већ је кључан за боље разумевање књижевних и правних списа из петнаестог и шеснаестог века. Тиме се, такође, оставља могућност савременим ауторима да аутентичније прикажу историјске личности, чије су заслуге и достигнућа занемарена, што се огледа у примеру ових жена.

Литература:

Рос, Ч. (2005). *Ратови ружа*. Београд: Утопија.

Оман, Ч. (2008). *Кратка историја Енглеске*. Београд: Стена прес.

Gregory, P., Baldwin D. & Jones Michael. (2011). *The Women of Cousins' War: The Duchess, The Queen and the King's Mother*. London: Simon and Schuster.

Сајтографија:

Abbott James-Margaret of Anjou <https://www.youtube.com/watch?v=IrBajVp9754>
Barnfield Marie, Lady Anne Neville
http://www.richardiii.net/2_2_0_riii_family.php (18.8.2016)

J. Rickard. (19 February 2014) , Loveday of 24 March 1458
http://www.historyofwar.org/articles/treaty_loveday_1458.html (18.8.2016)

Zimmermann Kim Ann (18 January 2013) Live science, Sundogs: Spots od Color Beside the Sun
<http://www.livescience.com/26402-sundogs.html>
Gregory Philippa: Edward of Lancaster
<http://www.philippagregory.com/family-tree/edward-of-lancaster> (25.8.2016)
<http://www.philippagregory.com/family-tree/margaret-d-anjou> (25.8.2016)
<http://www.philippagregory.com/family-tree/richard-duke-of-york> (11.10.2016)

<http://www.philippagregory.com/family-tree/edmund-tudor> (11.10.2016)
<http://www.philippagregory.com/family-tree/jasper-tudor> (25.8.2016)
<http://www.philippagregory.com/family-tree/elizabeth-woodville> (11.10.2016)
<http://www.philippagregory.com/family-tree/henry-vi> (25.8.2016)
<http://www.philippagregory.com/family-tree/george-duke-of-clarence> (21.12.2015)
<http://www.philippagregory.com/family-tree/anne-neville> (11.10.2016)
<http://www.philippagregory.com/family-tree/margaret-beaufort> (21.12.2015)
<http://www.philippagregory.com/family-tree/henry-tudor> (21.12.2015)
<http://www.philippagregory.com/family-tree/richard-iii> (25.8.2016)

Jelena S. Novakov

THE ROLE OF WOMEN IN THE WARS OF THE ROSES: A HISTORICAL OVERVIEW OF ENGLISH POLITICS IN THE SECOND HALF OF THE FIFTEENTH CENTURY

Summary: Throughout history, the Wars of the Roses were a matter of interest of numerous leading writers and historians. The subject was usually approached from a male perspective, considering only the deeds of men and completely disregarding female contribution to the fifteenth century English politics. Women of this period are mentioned as secondary characters in the capacity of mothers, wives and sisters of prominent male figures. By relying on Philippa Gregory's views, the aim of this paper is to present women as active participants in the wars. Special attention is paid to the lives of Elizabeth Woodville, Margaret of Anjou, Anne Neville and Margaret Beaufort and their respective roles in the events of the war, as well as their relations with other people of note. Analysis expands to their actions as military commanders and their mutual rivalries as members of quarreling houses of Lancaster and York. The general characteristics of the war and its significance for English history are also covered in this paper. It includes the historical background of the war, starting with a consideration of the economic, territorial and social consequences of the Hundred Years' War as the cause of the Wars of the Roses, military aspects and strategic alliances during the conflict, until the rise of the House of Tudor. The paper also discusses the ability of female members of the royal family to convey the right to inherit the throne onto their descendants as one of the indirect causes for both the beginning and ending of the war.

Key words: Wars of the Roses, role of women, York, Lancaster, throne, England, Tudor, Hundred Years' War

Датум пријема: 7.9.2016.

Датум исправки: 15.11.2016.

Датум одобрења: 18.11.2016.